

Haccın Sembolleri

Prof. Dr. Ramazan Altıntaş

Şiar, sözlükte; "Bir şeyin kendisine özgü niteliklerine kılavuzluk eden alâmet, nişan, sembol, parola." anlamlarına gelir. Çoğulu, şear olup, bir şeye alem kılınan, bir şeyle alametlendirilen her şeydir. Terim olarak şiar, Allah tarafından vazedilen, O'na kulluk etmeye vesile olan, saygı gösterilmesi ve korunması gereken belli ibadet, işaret ve sembollerdir. Bu bağlamda dinî şiar, hem ibadet mekânına ve hem de ibadetin kendisine denilir. (İbn Manzur, Lisanü'l-Arab, Beyrut, h. 1300, IV, 413.)

Her inanç sisteminin, ona kimliğini ve kişiliğini veren, onu diğerinden ayıran, belirgin kılan şiarları, sembolleri ve alametleri vardır. Çünkü dinî semboller, salt bir uygulamaya değil, aynı zamanda dinî yaşantıya da çağırırlar. Dinin şiarları, ülkelerin bayrakları, sınır taşları ve işaretleri gibidir, görüldükleri yerin kimliğini belli ederler. Kur'an-ı Kerim'de şiar kelimesi geçmemekle birlikte Allah'a itaatin alametleri, nişaneleri manasındaki şaire kelimesinin çoğulu olan şear, Allah kelimesine muzaf olarak dört yerde zikredilir. (Bakara, 2/158; Hac, 22/ 36.)

Hepsi de hac mekânları ve bu mekânlarda yerine getirilen hac amelleriyle ilgilidir. "Meşairu'l-hac" denilen bu mekânlardan maksat, haccın beş duyu organınca görünen, hac ibadetinin yerine getirildiği belli kutsal yerler ve bu yerlerde yapılan "a'malü'l-hac"dır. Hac mekânları arasında; Safa ve Merve, Meş'ar-i Haram ve Mescid-i Haram gelir. Buralarda sa'y, vakfe ve tavaf gibi hac ve umre amelleri icra edilir.

Haccın sembolleri Haccın hem mekânları ve hem de bu mekânlarda yapılan ibadetler şearidendir. Bu şearinin belli başlıları şunlardır:

Safa ve Merve

Safa ve Merve, Kâbe-i Muazzama'nın yakınında ve doğu tarafında bulunan iki küçük tepeliğin adıdır. Kur'an'da bu iki tepenin şear olduğundan şöyle bahsedilir: "Şüphesiz, Safa ile Merve Allah'ın (dininin) nişanelerindedir." (Bakara, 2/158.) Yüce Allah bu sa'y'ı, Hz. İbrahim'in ümmeti ve bizim için dinî bir hüküm kılmıştır. Bu iki mekân, Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail'in: "Bize ibadet yerlerini ve ilkelerini (menasik) göster." (Bakara, 2/128.) diye dua ettiği hac ve umre ahkâmındandır. Safa ve Merve arasında yapılan "sa'y" başlı başına bir ibadet değildir. O, haccın ve umrenin bir parçası olduğu zaman bir ibadettir. İşte bu incelikten dolayı, Cenab-ı Hak, "Her kim hac ve umre niyetiyle Kâbe'yi ziyaret eder ve onları da tavaf ederse bunda bir günah yoktur." (Bakara, 2/158.) buyurmak suretiyle, buna işaret etmiştir. (Razi, Fahreddin, Mefatihü'l-Gayb, Kahire 1938, II-IV, 176-178.)

Meş'ar-i Haram

Müzdelife, harem sınırları içinde Arafat ile Mina arasında kalan bölgenin adıdır. Meş'ar-i haram da buradadır. Arafat'ın "urene" vadisinin içinden başka her tarafı vakfe yeri olduğu gibi, Müzdelife'nin de "muhassir" vadisinden başka her tarafı vakfe yeridir. (Müslim, Hac, 310.)

Kur'an-ı Kerim'de meş'ar-i haramla ilgili olarak şöyle buyrulur: "(Hac mevsiminde ticaret yaparak) Rabbinizin lütuf ve keremini istemekte size bir günah yoktur. Arafattan ayrılıp (sel gibi Müzdelife'ye) akın ettiğinizde, Meş'ar-i Haram'da Allah'ı zikredin. O'nu size gösterdiği gibi zikredin." (Bakara, 2/198.) Bu ayette, "Meş'ar-i Haram'ın yanında" buyurulması, muhassir vadisinin istisnasıyla Müzdelife'ye ve meş'arin yakınında zikrin daha faziletli olduğuna işaret edilmiştir. Gerek Arafat ve gerekse Müzdelife vakfeleri hakkında birçok rivayet vardır. Bu cümleden olarak, Hz. Peygamber (s.a.s.): "Hac, Arefe demektir." (İbn Mace, Menasik, 57.) Bir başka rivayette de: "Kim burada (Müzdelife'de), sabah namazını kılar, sonra bizimle burada bulunur, öncesinde gece ve gündüz Arafat'ta vakfe yaparsa hacci tamam olmuştur." (Ebu Davud, Menasik, 69.) buyurmuşlardır. Dolayısıyla Müzdelife, dinî bir toprak parçası olduğu için aynı zamanda hem kendisi ve hem de orada yapılan vakfe bir şiardır. Bu sebeple hacıların orada buldukları sürece; vakfe yapmaları, Allah'ı zikretmeleri, namaz kılmaları, istiğfar ve tevbe ile meşgul olmaları ve dua etmeleri onlardan istenen ibadetlerdir.

Mescid-i Haram

İçinde Kâbe-i Muazzama'nın bulunduğu kutsal caminin adıdır. Halk arasında Harem-i Şerif diye de adlandırılır. "Harem" denilmesi bu camiye saygının zorunlu olması sebebiyledir Mescid-i Haram, emniyet ve güven yeridir, oraya giren güvendedir. Yeryüzünde ilk yapılan mescittir. (Âl-i İmran, 3/96-97.) Mescid-i Haram'da bulunan ve Müslümanların kiblesi olan Kâbe-i Muazzama da şeairdendir. Onu tavaf etmek hac ve umre ibadetinin önemli bir parçasıdır. Aynı zamanda Müslümanların kiblesi olan Kâbe, İslam'da tevhit inancının ve ümmet birliğinin bir sembolüdür. Onun kutsallığı, sadece maddi yönüyle değil, asıl Allah'ın bir meşairi olmasıylaadır. (Hac, 22/ 32-33.) Hem Mescid-i Haram, hem de orada yapılan tavaf ve kılınan namazlar şeairdendir. Mescid-i Haram bünyesinde şeair olarak Kâbe ile birlikte makam-ı İbrahim (Âl-i İmran, 3/97.), hacir-i esved ve mültezeme yer alır. Bir şiar olan hacir-i esved'i Hz. Peygamber bizzat selamlamıştır. (Buhari, Hac, 58; Müslim, Hac, 254.)

Yüce Allah Kâbe için "evim" (Bakara, 2/125.) demek suretiyle onu kendine izafe etmiş, ayrı bir şan ve şeref vermiştir. Önemli bir şiar olan Kâbe, aynı zamanda Allah'ın Yüce varlığına işaret eden apaçık delillerin sergilendiği bir mekân ve âlemler için mecazi manada bir hidayet vesilesidir. (Âl-i İmran, 3/96-97.) Yine hac ibadeti sırasında yüksek sesle söylenen ve tamamen tevhidi konu alan "telbiye"nin haccın şiarından sayıldığı da unutulmamalıdır.

(Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 325; V, 192.)

Kurbanlıklar

Öte yandan, Kur'an-ı Kerim'de hac sırasında kurban edilecek hayvanlar, "Allah'ın şeairi" olarak nitelendirilmiştir: "Bu böyle. Her kim de Allah'ın nişanelerini (kurbanlıklarını) yüceltirse şüphesiz ki bu kalplerin takvasından (Allah'a karşı gelmekten sakınmasından) dır." (Hac, 22/32.) Bu ayette geçen "şeairullah" lafzı, "Allah'a itaatin alametleri, nişaneleri" manasınadır. Allah'a itaatin nişanesi kılınan her şey Allah'ın şeairindendir. Nitekim Hak Teala: "Kurbanlık büyük baş hayvanları da sizin için Allah'ın dininin nişanelerinden kıldık. Sizin için onlarda hayır vardır. Onlar saf saf sıralanmış dururken (kurban edeceğinizde) üzerlerine Allah'ın adını anın. Yanları üzerlerine düşüp canları çıkınca onlardan siz de yiyin, istemeyen fakire de istemek zorunda kalan fakire de yedin. Şükredesiniz diye onları böylece sizin hizmetinize verdik."

(Hac, 22/36.) buyurmuştur. Dinde, bir şeye alem kılınan veya bir şeyle alametlendirilen her şeye şaire denilmesi sebebiyle, Mekke'ye gönderilen kurbanlık hayvanlar da "şair" diye isimlendirilmişlerdir. Çünkü bu hayvanlar, kendilerinin kurbanlık olduklarını gösteren ve adına gerdanlık denilen alametlerle süslenmişlerdir. Her birisi Allah'a yaklaşma vesilesi, nişanesi ve alameti sayılan bu kurban ibadetini yerine getirmek, kalplerin takvasındandır.

Sonuç

İlahi dinler, Allah'ın sembollerine saygı esasına dayanır. Bu bağlamda, İslam dini de Allah'ın şiarlarına saygı gösterme esası üzerine bina edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de, açıkça müminler, Allah'ın şairine hürmetsizlik etmekten ve hürmetsizlik etmeyi hoş görmekten men edilmişlerdir. (Maide, 5/2.) İslam'ın şiarları, dinî ilkelerin tatbikatının sosyal hayatta görünür kılınmasının bir anlatım biçimidir. Bu sebeple dini şiarlar arasında yer alan haccın şiarları ve diğerlerini ayakta tutma konusunda çaba gösterilmelidir. Şiarların terki, zaman içinde dinin zayıflayıp etkisizleşmesine, hatta büyük ölçüde yok olmasına sebep olabilir. Bundan dolayı, dinî kaynaklarda şiarların yaşatılması üzerinde hassasiyetle durulmuştur. Zira İslam'ın varlığı, şairin varlığıyla kaimdir. O hâlde, dinimize yapılacak en önemli hizmet, hayatın bütün alanlarında "dinî şiarları" ihya etmektir.